

dr hab. n. med. Joanna Oświęcimska
Katedra i Klinika Pediatrii
Wydziału Lekarskiego z Oddziałem Lekarsko-Dentystycznym
w Zabrzu
Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach
ul. 3 Maja 13/15
41-800 Zabrze

Zabrze, 10 marca 2017 r.

RECENZJA

rozprawy doktorskiej Pani mgr Edyty Łuszczki

pt. „Wpływ wybranych czynników motywacyjnych na ilość spożytych warzyw i owoców przez dzieci w wieku 6-12 lat w stołówkach szkolnych”

Zgodnie z uchwałą Rady Wydziału Medycznego Uniwersytetu Rzeszowskiego z dnia 12 stycznia 2017 r. o powołaniu mnie na recenzenta ww. rozprawy doktorskiej mam zaszczyt przedstawić niniejszą opinię.

I. Uzasadnienie wyboru tematu

Badania ostatnich lat wskazują na wzrost częstości występowania nadmiernej masy ciała u dzieci i młodzieży w Polsce i na świecie. Otyłe dzieci są bardziej narażone na pozostanie otyłymi dorosłymi. Istotnym czynnikiem w zapobieganiu i leczeniu nadmiernej masy ciała jest odpowiednia dieta. Stosowanie się do zaleceń dietetycznych jest jednak rzadkie, zarówno wśród dzieci jak i dorosłych, a na szczególną uwagę zasługuje niedostateczne spożywanie warzyw i owoców, spowodowane neofobią żywieniową, powodującą niepreferowanie, niechęć, a tym samym niespożywanie nieznanej żywności.

Motywacja wzbudzana poprzez zabawę i wzmocnienie pozytywne mogą stanowić zachętę do spożywania warzyw i owoców, ale w dostępnym polskim i zagranicznym piśmiennictwie znaleźć można niewiele doniesień dotyczących wpływu różnego rodzaju działań motywujących na zachowania żywieniowe dzieci. W szczególności nie ma informacji dotyczących efektywności tych działań. W związku z powyższym zasadne jest dokonanie szczegółowej analizy czynników motywacyjnych, zarówno zewnętrznych, jak i wewnętrznych, wśród dzieci ze szkół podstawowych. W kontekście powyższych danych

podjęty przez Doktorantkę temat pracy doktorskiej jest w pełni uzasadniony i charakteryzuje się istotnymi walorami poznawczymi.

II. Redakcja przedłożonej pracy, poprawność metodyczna, wartość merytoryczna przedstawionych wyników

Przedstawiona mi do oceny rozprawa doktorska liczy 222 strony. Ma ona typowy układ pracy naukowej i składa się z 33-stronicowego *Wstępu*, *Celu pracy i pytań badawczych*, 19-stronicowego rozdziału *Materiał i metody*, 55-stronicowego przedstawienia *Wyników badań*, 22-stronicowej *Dyskusji*, 6 wniosków, 408 pozycji piśmiennictwa, *Streszczenia* w języku polskim i angielskim, *Spisów tabel i rycin* oraz *Załączników*.

W rozdziale *Wstęp*, zawierającym 2 główne podrozdziały, Pani mgr Edyta Łuszczki przedstawia aktualny stan wiedzy na temat niedoboru masy ciała, nadwagi i otyłości u dzieci. Czytelnik może szczegółowo zapoznać się z bieżącymi danymi dotyczącymi epidemiologii, patogenez i konsekwencji zdrowotnych związanych z nieprawidłowym odżywianiem u dzieci i młodzieży. Drugi główny podrozdział *Wstępu* Doktorantka poświęciła na przedstawienie teorii psychologicznych dotyczących motywacji oraz jej wpływu na działanie i zachowanie człowieka w kontekście wyborów żywieniowych. Omawia także znaczenie wymiarów ciała oraz powstawanie obrazu własnego ciała.

Autorka w sposób przejrzysty, a zarazem wnikliwy przedstawia dostępne dane z piśmiennictwa, umiejętnie przechodząc do omawiania poszczególnych zagadnień istotnych z punktu widzenia podjętej pracy badawczej. *Wstęp* stanowi bardzo dobre i wyczerpujące wprowadzenie w zagadnienia będące podstawą założeń pracy i dowodzi dobrego przygotowania teoretycznego Doktorantki do realizacji zaplanowanych zadań.

Za główny cel swoich badań Pani mgr Edyta Łuszczki postawiła sobie ocenę wpływu wybranych czynników motywacyjnych na ilość spożytych warzyw i owoców przez dzieci w wieku 6-12 lat w stołówkach szkolnych. Cele szczegółowe Doktorantka przedstawia w formie 5 pytań badawczych:

1. Czy wprowadzenie czynników motywacyjnych w stołówkach szkolnych ma wpływ na zwiększenie ilości spożytych warzyw i owoców przez dzieci?
2. Czy po wyłączeniu czynnika motywacyjnego efekt tych działań będzie trwały?
3. Czy są różnice w spożyciu surówek w stołówkach szkolnych w grupie badawczej i kontrolnej?

4. Czy istnieją zależności pomiędzy ilością spożytych warzyw i owoców, a czynnikami takimi jak: płeć dziecka, wskaźnik masy ciała dziecka i rodziców, zawartość tkanki tłuszczowej w organizmie oraz wybranymi czynnikami społeczno-demograficznymi?
5. Czy wpływ na wskaźnik masy ciała BMI u dzieci będą miały takie czynniki jak: płeć dziecka, wskaźnik masy ciała i wykształcenie rodziców, członkostwo w klubie sportowym dziecka, czas spędzany przed monitorem komputera lub ekranem telewizorem przez dziecko i jego preferencje smakowe?

W rozdziale *Material i metody* Autorka dobrze charakteryzuje badane grupy, przedstawia szczegółowe kryteria włączenia i wyłączenia oraz dokładnie opisuje zastosowaną metodykę, analizowane zmienne i wskaźniki, a także testy statystyczne. Badaniem objęto 106 uczniów uczęszczających na obiady szkolne w szkole podstawowej. Grupę kontrolną stanowiło 110 dzieci z innej losowo wybranej szkoły. Na przeprowadzenie badań uzyskano zgodę Komisji Bioetycznej przy Uniwersytecie Rzeszowskim (Załącznik 10.1) oraz zgody dyrektorów placówek oświatowych, w których je realizowano (Załącznik 10.2).

Rozdział ten potwierdza duże doświadczenie Doktorantki, która bardzo przystępnie przedstawia zasady pomiarów antropometrycznych, analizy składu masy ciała oraz zastosowane kwestionariusze.

Usystematyzowane wyniki swoich badań Autorka prezentuje w dobrze skonstruowanych 86 tabelach i na 21 czytelnych rycinach, opatrując je właściwym opisem/tytułem i rzeczowym komentarzem. Kolejne punkty rozdziału odnoszą się dokładnie do wcześniej wyznaczonych pytań badawczych, a czytający nie ma wątpliwości, w jakim celu wykonywane są kolejne analizy. Opracowanie statystyczne wyników zostało przeprowadzone prawidłowo, z wykorzystaniem adekwatnie dobranych metod. Za poziom istotności przyjęto wartość $p < 0,05$.

Zastosowanie działań motywujących spowodowało trwały wzrost częstości spożywania surówek podczas obiadu. Pozytywny efekt zaobserwowano u ponad 75% dzieci. Działania motywacyjne były skuteczniejsze u dziewcząt. Nie stwierdzono wpływu BMI, zawartości tkanki tłuszczowej, masy urodzeniowej, czasu karmienia piersią oraz aktywności fizycznej w ciągu dnia na skuteczność działań motywacyjnych u badanych dzieci. Czynniki mającymi istotny wpływ na spożycie warzyw i owoców w stołówce szkolnej okazały się: wskaźnik BMI rodziców i poziom ich wykształcenia oraz czas spędzany przed komputerem przez dziecko.

Wśród badanych dzieci co piąty chłopiec i co siódma dziewczynka była otyła. Co ciekawe, wartości z-score BMI dzieci rosną w przypadku występowania otyłości u ojca,

a czynnikiem istotnie zwiększającym ryzyko wystąpienia nadwagi i otyłości jest czas spędzany przed telewizorem. Analiza preferencji smakowych wśród dzieci wykazała, że najbardziej lubianym produktem są lody. Zaskakująco, dzieci z otyłością najniżej oceniły ze względu na walory smakowe produkty typu fast food oraz słodycze.

W rozdziale *Dyskusja* Autorka analizuje wyniki swoich badań, konfrontując i zestawiając je w porównaniu do osiągnięć najważniejszych badaczy z omawianego tematu, publikujących zarówno w Polsce jak i na całym świecie. Umiejętnie stawia i weryfikuje swoje hipotezy, co świadczy o jej dużej dojrzałości zarówno klinicznej, jak i naukowej.

Na podstawie uzyskanych wyników Doktorantka formułuje 6 wniosków, odpowiadających postawionym przez siebie celom pracy.

Rozprawę wieńczy zwięzłe i rzetelne *Streszczenie* w języku polskim i angielskim oraz rozdział *Piśmiennictwo*. Obejmuje on 408 starannie wybranych pozycji.

III. Uwagi recenzenta

Z obowiązku recenzenta pozwolę sobie zwrócić uwagę na kilka drobnych uchybień w pracy i zasugerować uwzględnienie dodatkowych aspektów:

- W rozdziale *Materiał i metody* należałoby wspomnieć, że BMI oznaczano także u rodziców badanych dzieci.
- Na stronie 42 podane kryteria wykluczenia dotyczą dwukrotnie grupy badanej. Podejrzewam, że druga grupa kryteriów dotyczy grupy kontrolnej.
- Dane przedstawione w Tabelach 9-12 oraz Tabeli 18 byłyby bardziej czytelne, gdyby przedstawiono je w formie wykresów.
- W przypadku zawartości tkanki tłuszczowej w organizmie badanych dzieci należałoby uwzględnić także wartości normatywne, tak aby czytający mógł się dowiedzieć u ilu dzieci stwierdzono wyniki nieprawidłowe (wysokie i niskie).
- Tytuł Tabeli 30 powinien brzmieć „Wpływ z-score BMI dzieci na spożycie surówek”.
- Interesujące byłoby poszerzenie dotychczas dokonanych analiz o ustalenie ewentualnego związku preferencji smakowych dzieci ze spożywaniem warzyw i owoców podczas obiadu szkolnego.
- Korekty wymagają nieliczne błędy literowe, stylistyczne i edytorskie.
- Należy ujednolicić zakres informacji zawartych w sygnaturach cytowanych prac w rozdziale *Piśmiennictwo*. W szczególności dotyczy to pozycji książkowych.

IV. Wniosek końcowy

Przedstawione powyżej uwagi nie umniejszają wartości merytorycznej pracy, którą przeczytałam z dużym zainteresowaniem i oceniam bardzo wysoko.

Pani mgr Edyta Łuszczki bardzo dobrze zaprojektowała badanie, a cele, jakie sobie założyła, zrealizowała przez rzetelną analizę i trafną interpretację wyników. Przedstawione wyniki pracy mają bardzo duże znaczenie nie tylko poznawcze, ale również praktyczne, wskazując na narastający problem otyłości wśród dzieci oraz skuteczność żywieniowych programów motywacyjnych.

Podsumowując, stwierdzam, że przedstawiona mi do oceny rozprawa doktorska Pani mgr Edyty Łuszczki pt. „Wpływ wybranych czynników motywacyjnych na ilość spożytych warzyw i owoców przez dzieci w wieku 6-12 lat w stołówkach szkolnych” spełnia wszystkie warunki określone w art. 13 ust. 1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2003 Nr 65 poz. 595 z późn. zmianami). W związku z powyższym wnioskuję do Wysokiej Rady Wydziału Medycznego Uniwersytetu Rzeszowskiego o dopuszczenie Pani mgr Edyty Łuszczki do dalszych etapów przewodu doktorskiego. Mając na uwadze zalety recenzowanej dysertacji, wnioskuję również o jej wyróżnienie.

dr hab. n. med. Joanna Oświęcimska